

Prof. UAM dr hab. Krzysztof Kurek
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Antropologii i Kulturoznawstwa
e-mail: kkurek@amu.edu.pl

**Recenzja dorobku Pana doktora Jarosława Cymermana sporządzona w związku z
postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk
humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo**

Pan doktor Jarosław Cymerman uzyskał w 1999 roku tytuł zawodowy magistra filologii polskiej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na podstawie pracy zatytułowanej *Tradycja literacka w dramaturgii Włodzimierza Perzyńskiego*. Promotorem rozprawy był prof. dr hab. Stefan Kruk, a recenzję napisała prof. UMCS dr hab. Elżbieta Rzewuska. Na tym samym Wydziale, w 2004 roku, Habilitant uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych (w dyscyplinie literaturoznawstwo) na podstawie rozprawy *Krok w nieznanie. Modele relacji bohatera z równoległą rzeczywistością w polskiej dramaturgii międzywojennej*. Funkcję promotorki sprawowała prof. UMCS dr hab. Elżbieta Rzewuska, a recenzje napisali – prof. dr hab. Dobrochna Ratajczakowa (UAM) oraz prof. dr hab. Stefan Kruk (UMCS).

Wskazane wyżej osiągnięcia uprawniają Pana doktora Jarosława Cymermana do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo. Z przedstawionej dokumentacji wynika, iż Habilitant po raz pierwszy złożył swój wniosek (datowany 14 września 2023 roku) o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Od 2009 roku Pan doktor Jarosław Cymerman jest zawodowo związany z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej. Na stanowisku adiunkta pracuje na Wydziale Filologicznym (dawny Wydział Humanistyczny), w Instytucie Literaturoznawstwa i Językoznawstwa, w Katedrze Współczesnej Literatury i Kultury Polskiej (dawny Zakład Teatrologii). W ramach swoich uniwersyteckich obowiązków prowadzi zajęcia dydaktyczne dla Studentek/Studentów kilku kierunków oraz specjalności: filologia polska, animacja i menedżer kultury, dziennikarstwo i komunikacja społeczna, kulturoznawstwo, e-edycerstwo i techniki redakcyjne, studia podyplomowe w zakresie muzealnictwa. Od 2013 roku prowadzi także seminaria licencjackie na kierunkach filologia polska oraz e-edycerstwo, czego konsekwencją jest wypromowanie około trzydziestu prac (w *Autoreferacie* nie podano

dokładnej liczby). Na osiągnięcia dydaktyczne Habilitanta składa się także dwukrotne pełnienie obowiązków promotora pomocniczego rozpraw doktorskich oraz zajęcia ze studentami kierunków podyplomowych realizowanych w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jego doświadczenia dydaktyczne i promotorskie (nie ograniczone do jednej instytucji oraz jednego kierunku studiów) spełniają wymagania związane z ubieganiem się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Na szczególną uwagę zasługują osiągnięcia Habilitanta w zakresie popularyzacji wiedzy, aktywności środowiskowej, organizacyjnej i artystycznej.

Od 2009 roku doktor Jarosław Cymerman bierze udział (jako egzaminator i recenzent) w pracach Komitetu Okręgowego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego w Lublinie. Jest członkiem Polskiej Kompanii Teatralnej i współzałożycielem funkcjonującej w jej ramach Pracowni Teatrolologicznej, w której współorganizował cykliczne Kolokwia Teatralne. W latach 2015-2019 był członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa Badań Teatralnych. Na uwagę zasługuje także aktywność muzealno-wystawiennicza Habilitanta, który przygotował kilka wystaw w Muzeum Józefa Czechowicza, a także współtworzył wystawę uświetniającą jubileusz 200-lecia Teatru Starego w Lublinie. W ramach współpracy z Centrum Kultury w Lublinie, w 2015 roku, wygłosił (wspólnie z doktorem Grzegorzem Kondrasiukiem) cykl siedmiu wykładów zatytułowany *Scena Lublin*, którego efektem jest inspirujący, przemyślany pod względem metodologicznym i świetnie zredagowany tom (J. Cymerman, D. Dac, G. Kondrasiuk, *Scena Lublin*, Fundacja Teatrikon, Lublin 2017, ss. 397), w którym „kryje się opowieść splatająca historię miasta z historiami tworzonych tutaj widowisk” (*Wstęp*, s. 8), a teatr w tej narracji „zanurzony jest w żywiole dialogu, co czyni go istotnym elementem przestrzeni publicznej” (tamże, s. 9). Różnego typu widowiska stają się swoistym kluczem do odczytania miejskiego kodu i rytmu życia mieszkańców, którzy – w zależności od sytuacji – są widzami lub aktorami. Teatralnym efektem poszukiwania napięć pomiędzy „specyfiką Lublina jako sceny oraz teatrem lubelskim” (tamże, s. 8) był spektakl *Żywi i umarli, czyli Bandyci w piekle* wystawiony w lubelskim Teatrze Starym według tekstu Stanisława Krzesińskiego (1810-1902) – dziewiętnastowiecznego aktora, reżysera, prowincjonalnego przedsiębiorcy, dekoratora i autora bezcennych pamiątek odwołujących się we fragmentach m. in. do występów w Lublinie. W trakcie pracy nad przedstawieniem Habilitant pełnił funkcję dramaturga oraz konsultanta w zakresie historii teatru. Temu artystycznemu przedsięwzięciu towarzyszył, koordynowany przez doktora Cymermana, cykl warsztatów przeznaczonych dla uczniów i nauczycieli. Zainteresowanie dziejami „widowisk lubelskich” znalazło odzwierciedlenie w przygotowanym (w latach 2020-2022) cyklu ponad trzydziestu audycji

zatytułowanych *Alfabet lubelski*, nadawanych w Radiu Lublin, popularyzujących historię i kulturę Lublina. Jako kierownik Muzeum Literackiego w Lublinie Habilitant organizował wystawy, spotkania i seminaria literackie, a także brał udział w przygotowaniu projektu badawczego poświęconego edycji notatników Józefa Łobodowskiego.

Pan doktor Jarosław Cymerman był (w latach 2015-2017) członkiem Komisji Artystycznej Ogólnopolskiego Konkursu „Klasyka żywa” (II i III edycja) organizowanego przez Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie pod patronatem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od 2019 roku (do chwili obecnej) pracuje w Instytucie Teatralnym na stanowisku zastępcy dyrektora do spraw programowych. Dzięki tej formie zawodowej aktywności Habilitant przyczynił się do organizacji szeregu konferencji naukowych, spotkań z twórcami teatralnymi i dramatopisarzami, promocji książek wydawanych przez Instytut, performatywnych czytań dramatów, wystaw, ogólnopolskich konkursów teatrologicznych (m. in. fotografia, prace dyplomowe z zakresu teatrologii). Jego aktywność w Instytucie Teatralnym przyczyniła się do przyswojenia przez współczesnego widza wielu zapomnianych i marginalizowanych nurtów tradycji polskiego dramatu i teatru. Do tych osiągnięć należy dopisać także opracowanie założeń programu Przestrzenie Sztuki – Teatr, a także zaprojektowanie założeń projektu badawczego poświęconego działalności teatru polskiego poza Polską. W 2022 roku brał udział w projekcie „*Dziady*” w Tbilisi realizowanym przez Instytut Teatralny oraz Akademię Teatru i Filmu im. Szoty Rustawelego w Tbilisi (w ramach programu Instytutu Adama Mickiewicza). Habilitant aktywnie uczestniczył w sympozjach europejskiej sieci centrów dokumentacji i informacji sztuk performatywnych ENICPA w Pradze (2019) i Oslo (2022) oraz światowego stowarzyszenia muzeów i archiwów teatralnych SIBMAS. W nurcie działalności eksperckiej mieści się członkostwo w kapitule programu wspierającego polską dramaturgię współczesną *Dramatopisanie* (2019-2023), a także udział w pracach komisji konkursowej oceniającej wnioski w programach Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy odnotować także osiągnięcia usytuowane niejako na przecięciu aktywności naukowej, środowiskowej i popularyzatorskiej. Doktor Jarosław Cymerman jest członkiem rady naukowej czasopisma „Witkacy!”. W latach 2015-2020 współtworzył skład redakcji „Studiów i Materiałów Lubelskich”. Jest stałym współpracownikiem miesięcznika „Teatr” oraz kwartalnika „Akcent”. W swoim wykazie osiągnięć Habilitant odnotował także swój bezpośredni udział w organizacji pięciu konferencji naukowych zrealizowanych we współpracy nie tylko z macierzystą uczelnią, lecz także z Instytutem Sztuki PAN, Muzeum Teatralnym w Warszawie, Akademią Teatralną im. Aleksandra Zelwerowicza, Katolickim

Uniwersytetem Lubelskim im. Jana Pawła II, Muzeum Józefa Czechowicza w Lublinie, Institute Universitaire de France, Pracownią Historii Dramatu 1864-1939 przy Instytucie Literatury Polskiej Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Swoistym uzupełnieniem wskazanych w tym akapicie nurtów aktywności jest działalność krytycznoteatralna, krytycznoliteracka i publicystyczna (także na łamach prasy codziennej i telewizji), którą Habilitant w swoim zestawieniu osiągnięć skromnie pomija, postrzegając ją zapewne jako nie podlegającą ocenie w ramach postępowania o nadanie stopnia naukowego.

Zmierzając już w stronę dokonań naukowych należy odnotować dużą aktywność konferencyjną Pana doktora Jarosława Cymermana. Z przedstawionej dokumentacji jednoznacznie wynika, iż od maja 2004 do czerwca 2022 roku wygłosił na konferencjach naukowych 28 referatów, organizowanych przez ważne i opiniotwórcze ośrodki akademickie (Warszawa, Kraków, Łódź, Toruń, Lublin), a także Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, Muzeum Lubelskie, Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN, Muzeum Teatralne w Warszawie, Instytut Badań Literackich PAN, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego. W październiku 2005 roku Habilitant przedstawił swój referat (poświęcony wizji Białorusi w twórczości Józefa Czechowicza) w trakcie V Międzynarodowego Kongresu Badaczy Białorusi w Kownie.

W trakcie prowadzonych badań Pan doktor Jarosław Cymerman uczestniczył w czterech projektach finansowanych w drodze konkursów krajowych. W latach 2012-2017 był kierownikiem projektu Narodowego Centrum Nauki pt. *Teatr dramatyczny w Lublinie 1944-1989*. Był wykonawcą (2007-2013) w ramach projektu, którego celem była niezwykle cenna i potrzebna edycja *Pism zebranych Józefa Czechowicza*. Jako wykonawca uczestniczył w dwóch projektach finansowanych przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki – *Edycja i opracowanie notatników Józefa Łobodowskiego (2018-2023)*; *Dramat polski. Reaktywacja – kontynuacja (2019-2022)*.

Na dorobek naukowy Pana doktora Jarosława Cymermana składają się 2 monografie, 3 współredakcje, 25 rozdziałów opublikowanych w monografiach naukowych, a także 48 artykułów zamieszczonych na łamach naukowych czasopism. Dokonania te świadczą o dojrzałości i samodzielności badawczej, a także świadomej drodze naukowej. Do przedłożonego Komisji *Wykazu osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny* Habilitant wpisał dane naukometryczne, które przedstawiają się w następujący sposób: Indeks Hirscha – 3; SCOPUS REFERENCES: liczba prac cytowanych – 5, liczba cytowań – 6; PUBLISH OR PERISH (GOOGLE Scholar): liczba prac cytowanych – 25; liczba cytowań – 40.

Znajdujące odzwierciedlenie w publikacjach zainteresowania naukowe Habilitanta podzielić można na kilka nurtów odnoszących się do historii teatru i dramatu polskiego. Pierwszy z nich jest niewątpliwie związany z dziejami scen lubelskich ukazanymi w szerokim kontekście dziejów miasta oraz przemian społeczno-kulturowych. Drugi obszar tworzy interdyscyplinarna refleksja nad historią oraz scenicznymi konkretyzacji dramatu polskiego (od końca XIX wieku aż po czasy współczesne). Niezwykle istotnym i w wyrazisty sposób reprezentowanym elementem dorobku Habilitanta są – ujawniające pasje literaturoznawcze – prace poświęcone życiu i twórczości Józefa Czechowicza, któremu Pan doktor Jarosław Cymerman stara się „przyglądać nie tylko jako jednemu z twórców tzw. drugiej awangardy poetyckiej, ale także jako prozaikowi, dramaturgowi, dziennikarzowi prasowemu i radiowemu, działaczowi społecznemu i lokalnemu” (*Autoreferat*, s. 5). Materialnym efektem tej niewątpliwiej fascynacji jest aktywność edytorska powiązana z dokonaniem autora *Poematu o mieście Lublinie*. Pan doktor był współredaktorem dwóch tomów *Pism zebranych* Józefa Czechowicza (t. 3, *Utwory dramatyczne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011, red. wspólnie z Joanną Nowakowską, ss. 284; t. 9, *Varia*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013, red. wspólnie z Aleksandrem Wójtowiczem, ss. 671). Wśród osiągnięć Habilitanta ważne miejsce zajmuje edycja zbioru materiałów z czasopisma „Reflektor” (Muzeum Lubelskie, Lublin 2018, red. wspólnie z Aleksandrem Wójtowiczem, ss. 120), a także szopek satyrycznych napisanych w kręgu tego pisma (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2020, red. wspólnie z Justyną Teterwak i Aleksandrem Wójtowiczem, ss. 278). W 2023 roku, nakładem Wydawnictwa UMCS w Lublinie, ukazała się przygotowana m. in. przez Habilitanta trzypięciotomowa edycja *Notatników* Józefa Łobodowskiego (t. 1: *Poezja, proza*, ss. 170; t. 2: *Publicystyka*, ss. 174; t. 3: *Przekłady, krytyka literacka*, ss. 196). Współpraca z Ośrodkiem Badań nad Dramatem Współczesnym Instytutu Badań Literackich PAN zaowocowała obszernym tomem zbierającym słuchowiska i dramaty Henryka Bardijewskiego (*Mirakle – dramaty*, wybór i wstęp Jarosław Cymerman, oprac. tekstów Agnieszka Kramkowska-Dąbrowska, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, Warszawa 2023, ss. 739). Z pozostałych prac edytorskich warto wymienić antologię *Szkoła Czechowicza* (wybór i wstęp Jarosław Cymerman, Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”, Lublin 2023, ss. 103, w ramach serii *Biblioteka zapomnianych poetów* pod red. Piotra Mitznera) oraz wybór wierszy Grażyny Chrostowskiej (oprac. Barbara Oratowska i Jarosław Cymerman, Muzeum Lubelskie, Lublin 2017, ss. 111), a także *Poemat o mieście Lublinie* Józefa Czechowicza oraz *Balladę lubelską* Józefa Łobodowskiego (wstęp i oprac. Jarosław Cymerman, Wschodnia Fundacja Kultury „Akcent”, Lublin 2017, ss. 99). Chciałbym w szczególny sposób zaakcentować nurt aktywności edytorskiej wymagającej dojrzałego

warsztatu filologicznego i historycznoliterackiego. Te czasochłonne i pracochłonne dokonania są dziś często lekceważone i marginalizowane, jako nie przystające do powszechnie stosowanych metod parametryzacji i pogoni za jak największą ilością punktów powiązanych z publikacjami w tzw. „prestżowych czasopismach naukowych”... Decyzja związana z podjęciem tak licznych prac edytorskich świadczy o tym, iż Habilitant podąża własną drogą i nie ulega doraźnym i powierzchownym trendom kształtowania tzw. „kariery naukowej”. Wymienione wyżej prace przybliżają współczesnemu czytelnikowi ważny element kulturowego i duchowego dziedzictwa, a także stanowią istotny wkład w rozwój polskiej nauki.

Pragnę raz jeszcze wyróżnić w omawianym dorobku zbiór ponad 20 tekstów poświęconych dokonaniom Józefa Czechowicza, publikowanych w tomach zbiorowych i czasopismach. Fascynacja dokonaniem autora *nuty człowieczej* wyraźnie wpłynęła na naukowy wizerunek Habilitanta. Chciałbym w tym kontekście wskazać choćby na inspirujący artykuł opublikowany w klasycznym już tomie *Tradycja romantyczna w teatrze polskim* (pod red. Dariusza Kosińskiego, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, Kraków 2007). W tekście zatytułowanym *Czechowicz w płaszczu Konrada* (tamże, s. 261-273) Jarosław Cymerman opisuje, w jaki sposób dramaturgia Czechowicza „posłużyła Wilamowi Horzycy jako uzasadnienie dla namaszczenia lubelskiego poety na kontynuatora myśli i dzieła romantyków”. W tej części dorobku znajdziemy interesujące teksty poświęcone m. in. budowaniu napięć w relacji autora, podmiotu i bohatera (w odniesieniu do Zaslawskiego – bohatera lirycznego i epickiego; zob. *Czechowicz – autor, podmiot, bohater. Przypadek Zaslawskiego*, w: *Czechowicz – poeta, prozaik, krytyk, tłumacz*, red. A. Niewiadomski i A. Wójtowicz, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2015, s. 81-97), strategiom pisarskim Czechowicza – krytyka („Studia i Materiały Lubelskie” 2017, nr 20, s. 18-31), a także relacjom, powinowactwom i nieoczywistym związkom Czechowicza z Witkacym („Witkacy!” 2017, nr 1, s. 51-59). Warto także przywołać napisane przez Habilitanta *Uwagi wydawcy* do trzeciego tomu *Pism zebranych* zawierającego krytyczną edycję utworów dramatycznych. Doktor Jarosław Cymerman w tym świetnie napisanym tekście dowodzi (jako edytor i badacz dramatu), iż „teatr dla Czechowicza jest miejscem, które stwarza samotnemu poecie przestrzeń wspólnoty i wewnętrznej dyskusji jednocześnie, a także miejscem, gdzie zawieszeniu ulega to, co prześladowało go przez całe życie – lęk przed śmiercią” (s. 205). Aby przygasić emocje bijące z przywołanego zdania dodam jeszcze, iż w tym samym tomie znajdziemy pieczołowicie opracowane przez Habilitanta *Aneksy* zawierające zestawienia scenicznych inscenizacji utworów dramatycznych oraz radiowych realizacji dramatów i słuchowisk Józefa Czechowicza (s. 237-246; s. 248-253). W artykule *Wielkie Księstwo Józefa Czechowicza* (zob. *Miłosz –*

Czechowicz. Lektury paralelne, red. Andrzej Tyszczyk, Urszula Wieczorek, Aleksandra Zińczuk, Ośrodek „Brama Grodzka” – Teatr NN, Instytut Filologii Polskiej KUL, Lublin 2011, s. 108-122) dowodził, że Litwa „wyraźnie kojarzy się Czechowiczowi z wodą” oraz „jeziorną jesienią”, a także uzasadniał, dlaczego w doświadczeniu litewskiego pejzażu „należy szukać jednego ze źródeł katastrofizmu Czechowicza”. Wszystkie przywołane artykuły reprezentują wysoki poziom naukowej rzetelności i badawczej samodzielności.

Chciałbym jeszcze, mając na uwadze zawartość następnego akapitu, zwrócić uwagę na inspirujący artykuł *Genius loci w historii teatru (na przykładzie Lublina)* umieszczony w ważnym dla polskiej teatrologii tomie *Ustanawianie historii* (red. Agata Adamiecka-Sitek, Dorota Buchwald, Dariusz Kosiński, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Warszawa 2010, s. 203-212), w którym Habilitant przedstawia, jakie korzyści może przynieść wprowadzenie zakorzenionej w kulturze europejskiej metafory „ducha miejsca” do historycznoteatralnej narracji. W Jego rozważaniach *genius loci* na gruncie dziejów teatru daje możliwość podjęcia próby „badania przestrzeni, w której funkcjonował teatr z uwzględnieniem tego, co określało jego funkcjonowanie i tego, jak sam teatr kształtował swoje istnienie w przestrzeni miasta”. Teza ta została odzwierciedlona w wielu publikacjach Pana doktora Jarosława Cymermana.

W swoim wniosku (z dnia 14 września 2023) o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo Pan doktor Jarosław Cymerman wskazał swoją monografię *Sceny pierwsze i ostatnie. Teatr Miejski w Lublinie w latach 1944-1949* (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2022, ss. 366) jako szczególnie istotne osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Tym samym spełnione zostały wymagania określone w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce; wraz z późniejszymi zmianami), zgodnie z którymi Habilitant powinien „posiadać monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust. 2 pkt. 2”.

Składający się z trzech części (obejmujących kolejno lata 1944-1945, 1945-1947, 1947-1949), *Epilogu, Listy premier w lubelskim Teatrze Miejskim w latach 1944-1949* oraz przejrzyste zestawionej bibliografii tom łączy w wartościowy poznawczo sposób różne obszary naukowych zainteresowań Autora. Oprócz rozważań osadzonych w kontekście historycznoteatralnym, odnajdujemy tutaj liczne nawiązania do społeczno-politycznej historii Lublina, a także uwagi dotyczące tekstów dramatycznych wystawianych na scenie Teatru

Miejskiego. Chciałbym jednoznacznie stwierdzić, iż Pan doktor Jarosław Cymerman przedstawił do oceny dobrze skomponowaną, erudycyjną, napisaną z pasją, opartą na rozległych kwerendach źródłowych monografię, która spełnia wszelkie wymogi stawiane rozprawom wskazywanym jako istotne osiągnięcie naukowe w procesie ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

We *Wprowadzeniu* Autor powtarza sformułowaną wcześniej tezę, zgodnie z którą „jedną z zasadniczych sił napędowych życia teatralnego w mieście nad Bystrzycą stanowi specyficzny rodzaj napięcia pomiędzy stołecznością i prowincjonalnością” (s. 7), a „rok 1944 i lata późniejsze były czasem, gdy napięcie sięgało zenitu” (s. 7). Opisane w książce dzieje lubelskiej sceny było dla Autora „*exemplum* przemian, jakie zaszły w tym okresie w polskim teatrze w ogóle” (s. 17). Dlatego właśnie Habilitant, analizując wydarzenia lokalne ani na chwilę nie traci perspektywy ogólnopolskiej, zderzając mikrohistorie z ówczesnie oficjalnymi narracjami dotyczącymi przemian społeczno-politycznych w Polsce. Porządek narracji, oparty na chronologicznym, kronikarskim porządku obejmuje okres od lipca 1944 do września 1949 roku, od estradowego programu *Z pieśnią po kraju* do wystawienia *Strzałów na ulicy Długiej* Anny Świrszczyńskiej, od osadzenia w wyzwolonym Lublinie nowych władz i stopniowego odradzania się życia artystycznego po niemieckiej okupacji do upaństwowienia Teatru Miejskiego, kiedy „przesunięcie poza mury teatru obszaru podejmowania decyzji było elementem szerszego procesu stopniowej utraty przez polskie sceny podmiotowości” (s. 13). Habilitant podkreśla, iż „przyjrzenie się poszczególnym wydarzeniom dotyczącym życia teatralnego w powojennym Lublinie zgodnie z ich przebiegiem czasowym pozwala nie tylko na podstawowe uporządkowanie danych, ale także na wskazanie najważniejszych procesów, jakie zachodziły zarówno w działalności artystycznej, jak i w teatrze jako instytucji oraz w środowisku *okołoscenicznym* (s. 17)”. Napisanie książki przedstawiającej zaledwie sześćdziesiąt lat dzieje miejskiej sceny poprzedziły, o czym już wspominałem, zakrojone na szeroką skalę kwerendy i badania źródłowe. Autor przyjrzał się badanym zagadnieniom z różnych perspektyw, dzięki czemu pracę z przyjemnością przeczyta nie tylko teatrolog, lecz także historyk życia społeczno-politycznego, literaturoznawca i kulturoznawca. Całość narracji została rzeczywiście skonstruowana w taki sposób, aby czytelnik postrzegał lubelską scenę w szerokim kontekście zmian politycznych i kulturalnych zachodzących w wyzwolonym spod niemieckiej okupacji kraju. To jedna z wielu zalet tej książki. Badając ówczesne źródła Habilitant dokonuje ich krytycznej analizy, zwracając uwagę na różne, często wykluczające się strategie narracyjne. Zestawienie tych niejednokrotnie skrajnie przeciwstawnych modeli pamięci pokazuje współczesnemu odbiorcy złożony i niejednokrotnie dramatyczny charakter

opisywanego okresu. Ukazując w pierwszej części książki (*Sezon założycielski*) działalność i polityczne przesłanie zawarte w występach Teatru I Armii Wojska Polskiego oraz artystyczne poczynania zespołu Ireny Ładosiówny i Józefa Klejera stwierdził, iż „obydwie strony przez kilkadziesiąt lat dysponowały własną pamięcią i wytworzyły własne historie” (s. 29). Taka świadomość metodologiczna pozwala Autorowi snuć opowieść wielowątkową, inspirującą, wykorzystującą bardzo dużą ilość materiałów źródłowych, a jednocześnie uniknąć pułapki związanej z formułowaniem skrajnie subiektywnych ocen, czynionych z perspektywy dzisiejszych sporów dotyczących genezy PRL-u. Trudno w ramach skromnej formy recenzji odnieść się szczegółowo do całej książki, która zachęca do wielopoziomowej i wielokontekstowej lektury, także takiej, w której teatr będzie tylko pretekstem do rozważań na temat miejsca sztuki w powojennych realiach nie sprzyjających marzeniom o twórczej wolności. Poszczególne rozdziały zostały skonstruowane w logiczny i atrakcyjny sposób, realizując zasadę „od ogółu do szczegółu”. Dlatego w poszczególnych częściach zapoznajemy się najpierw z szerokim kontekstem społeczno-politycznym (lokalnym i ogólnokrajowym), a następnie z uwarunkowaniami lubelskiego życia kulturalnego, sytuacją teatru i związanych z nim artystów, analizą repertuaru, inscenizacjami poszczególnych utworów i ich odbiorem, analizą recenzji, wskazywaniem uwikłań instytucji teatralnej w lokalne spory i dyskusje. Dzięki takiemu podejściu poznawanie zaledwie kilkuletniej historii lubelskiej sceny nie tylko nie grozi monotonią, lecz staje się czynnością intrygującą i inspirującą, a niektóre fragmenty, jako swoiste mikropowieści, mogłyby stać się inspiracją dla innych badaczy. W *Epilogu* Autor przekonująco wytłumaczył „dlaczego zabrakło miejsca w opisach dziejów polskiej sceny po wojnie dla większości z tego, co wydarzyło się przy ulicy Narutowicza w Lublinie w latach 1944-1949” (s. 297). Z satysfakcją chciałbym podkreślić, iż omawiana książka umieszcza scenę lubelską na mapie powojennego życia teatralnego w inspirujący sposób, unieważniając wiele powierzchownych i niesprawiedliwych sądów. Z perspektywy tej specyficznej „geografii teatralnej” można stwierdzić, iż wspomniane wcześniej „napięcie pomiędzy stołecznością a prowincjonalnością”, połączone z rytmem dziejów miasta, współtworzyło nie zawsze prowincjonalne oblicze lubelskiej sceny w latach 1944-1949. **Omawianą pracę traktuję jako istotne osiągnięcie naukowe, które stanowi ważny wkład w dotychczasowy stan badań nad dziejami polskiego teatru i dramatu w dwudziestym wieku.**

Temperament badawczy Habilitanta cechuje zamiłowanie do interdyscyplinarności, do łączenia refleksji teatrologicznej, literaturoznawczej, historycznokulturowej, do ukazywania związków pomiędzy różnymi zjawiskami artystycznymi i estetycznymi. Skłonność do tego „humanistycznego wieloboju” ujawnia się między innymi w trzech tomach

zbiorowych/monografiach wieloautorskich współredagowanych przez doktora Jarosława Cymermana. W jednej z tych książek, zatytułowanej *Muzyczność w dramacie i teatrze* (red. Elżbieta Rzewuska, Jarosław Cymerman, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2023, ss. 281), zawarte zostały teksty poświęcone zagadnieniu „muzyczności dramatu” w kontekście twórczości Szekspira, Czechowa, Micińskiego, Grochowiaka, relacjom pomiędzy librettem a muzyką w dziełach Monteverdiego oraz masce dworskiej epoki Stuartów, a także szeroko pojmowanej fonosferze dzieła sztuki teatralnej. W przypadku ostatniego z zagadnień Cymerman pisze we *Wstępie*, iż „muzyczność w teatrze zdaje się zatem funkcjonować pomiędzy dwoma biegunami – może być z jednej strony grą dla samej gry, swego rodzaju łamigłówką dla szczególnie spostrzegawczych widzów, a z drugiej może wyrażać trudne do opisanie w języku emocje czy stany i wywoływać je (niekiedy) u odbiorców”. Podobne, wielokontekstowe i interdyscyplinarne podejście do omawianych zjawisk odnajdujemy w innych tomach współredagowanych przez Habilitanta (*Wokół dramatu poetyckiego XX wieku*, red. Anna Podstawka i Jarosław Cymerman, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018, ss. 173; *Teatr warty przypomnienia*, red. Jarosław Cymerman i Witold Wołowski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018, ss. 202). Druga z wymienionych prac, zawierająca teksty „obracające się w kręgu zawartych w tytule zagadnień wartości i pamięci” (s. 7), ukazuje/przypomina różne nurty polskiej, skandynawskiej i francuskiej tradycji dramaturgicznej wraz z ich powinowactwami i artystycznymi kontynuacjami.

Wszystkie wymienione i opisane wyżej elementy skłaniają do sformułowania jednoznacznej konkluzji. Stwierdzam z pełnym przekonaniem, że przedstawiony dorobek Pana doktora Jarosława Cymermana oraz wskazane przez niego dokonania naukowe, edytorskie, organizacyjne, środowiskowe, redakcyjne, artystyczne i popularyzatorskie zdecydowanie spełniają wymogi określone przez ustawę z dnia 20 lipca 2018 roku (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, poz. 1668 z późniejszymi zmianami) i stanowią istotny wkład w rozwój nauki. **Pan doktor Jarosław Cymerman jest dojrzałym i rozpoznawalnym w środowisku badaczem, posiada wysokie kompetencje naukowe i zasługuje na dopuszczenie do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.**

Poznań, dnia 11 lutego 2024 r.

Prof. UAM dr hab. Krzysztof Kurek